

בענין פרישת כהן גדול

איתא במשנה (יומא ב.) "שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין". ובגמ' (ג:) נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש במקור דין פרישה, דלר' יוחנן לומדים מפרישת אהרן ובניו במלואים, דכתיב (ויקרא ח: לד) "כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשת לכפר עליכם – לעשת אלו מעשי פרה, לכפר אלו מעשי יום הכפורים". ור"ל חולק וסובר דלומדים מפרישת משה רבינו לפני קבלת התורה, דכתיב "וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים וקרא אל משה ביום השביעי – מכדי כתיב ויקרא אל משה ביום השביעי מאי ששת ימים, זה בנה אב שכל הנכנס במחנה שכינה טעון פרישת ששה" (והוסיפו מדרבנן פרישה ביום שביעי).

ונחלקו הראשונים אם פרישת הכה"ג הוי דין דאו' או דין דרבנן, עיין בריטב"א (ב.) דמשמע דלר' יוחנן דלומדים ממלואים הוי חיוב דאו' ולר"ל דלומדים מסיני אינה אלא דרבנן, שהרי כתב שם "דאפי' למ"ד דהפרשה מדאורייתא ממלואים מצוה בעלמא היא ולא מעכבא בעבודת יום הכפורים". ומשמע כנ"ל, דלמ"ד דלומדים ממלואים איכא מצות פרישה מדאו', אבל למ"ד דלומדים מסיני אינה אלא מדרבנן. וכן עיין בגבורת ארי (ג: ד"ה כי) שנקט בפשטות שהלימוד ממלואים הוי דרשה גמורה דאו'. אבל עיין בתוס' (ד. ד"ה נכנסו) דלכא' מבואר מדברייהם דאפי' למ"ד דלומדים ממלואים אינו אלא אסמכתא. [ועיין בחזו"א או"ח קכו: ב שדן בזה.] ובתוס' ישנים (ג: ד"ה דחייש) משמע דאפי' אם לומדים מסיני הוי דרשה גמורה מדאו', שכתב בהא דמוסיפין יום ז' משום טומאת ביתו (שמא תמצא אשתו ספק נדה כדאיתא בגמ' ו.) "לכך אנו מוסיפין שביעי על ששה דאורייתא", ומבואר דאפי' אם לומדים מסיני לפחות פרישת ששה ימים הוי מדאו'.

ועיין ברמב"ם עבודת יוה"כ א:ג שכתב "שבעת ימים קודם ליום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכתו שבבמקדש, ודבר זה קבלה ממשה רבינו", ומשמע דהוי הלכה למשה מסיני. ועיין ברמב"ם בפה"מ הכא שכתב "אמר ה' יתברך בשבעת ימי המלואים ומפתח אהל מועד לא תצאו וגו' ואחר כך אמר כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם, ובאה הקבלה לעשות זה מעשה פרה לכפר עליכם זה מעשה יום הכפורים." ואפשר דכוונת הרמב"ם לומר דהוי כעין פירוש המקובל דכך קבל משה רבינו לדרש הפסוקים אלו. וכן עיין בשיעורי הגר"ד (עמ' כ"א) שביאר כן בדעת הרמב"ם. ועיין שם שהוסיף דכן יש לדייק בסדר "אמין כח" דאמרי' שם "מחזיקי אמנה שבע קודם לעשור מפרישין כהן הראש כדת המלואים", דהיינו דוקא "מחזיקי אמנה" שמאמינים בתורה שבע"פ היו מפרישים הכה"ג כמו שעשו במלואים.

ואולי אפשר לבאר דאיכא כמה נ"מ בין שיטת ר' יוחנן ור"ל במקור הדין פרישת כה"ג:

(א) תכלית הפרישה: איתא בגמ' (ד.) "תניא כוותיה דר' יוחנן 'בזאת יבא אהרן אל הקדש' במה שאמור בענין, מאי היא בענין דמלואים, ומה אמור בענין דמלואים – אהרן פירש שבעה שמש יום אחד ומשה מסר לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה, ואף לדורות כהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה לאפוקי צדוקין מוסרין לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה, מכאן אמרו שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כה"ג מביתו ללכשת פרהדרין וכו'." ואפשר דהיינו דתכלית הפרישה היא כדי לחנכו לעבודה ולהכינו לעבודת היום, וכמו שמצינו במלואים שמשה רבינו חניך הכהנים לעבודה, וכמו כן לדורות מוסרין לו שני תלמידי חכמים וכו' כדי לחנכו בעבודה. וכן מצינו לקמן במשנה (יד.) שהכהן גדול היה עובד בימי הפרישה, ועיין בתוס' ישנים (ו. ד"ה מביתו) שכתבו דאינו עובד אלא מדרבנן, אבל עיין בריטב"א שם דמשמע דהוי דין דאו'. וכן עיין בראב"ד (ת"כ פרשת צו מכילתא דמלואים פר' א' הלכה ז') שכתב "ומה יש בה דוגמא ליוה"כ לפרישת שבעה לכהן גדול והוא עובד בידיו כל ימי הפרישה כדי להיות רגיל בעבודה כמו שעשה אהרן בשבעת ימי המלואים שהיה רואה ומסייע

למשה כדי להרגיל את ידיו, ובשמיני עבד אהרן דוגמת יוה"כ שאין עבודה כשרה אלא בו. ולכא' מבואר דמדאו' עובד בימי הפרישה וכמו שעבד אהרן נמי בימי המלאוים "כדי להרגיל את ידיו", והיינו כנ"ל דתכלית הפרישה כדי לחכנו ולהכינו לעבודה.¹

ועיין בשיעורי הגרי"ד (עמ' ט"ז-י"ז) שביאר כעין זה, דתכלית הפרישה היתה כדי שיחשב הכה"ג "ככה"ג מיוחד לעבודת יוה"כ", וכעין זה הוסיף דאפשר דהיינו כדי שיחשב "תחת אהרן" וכדמצינו באמין כח שהכהן גדול העובד ביוה"כ נקראת "תחת אהרן". ומבואר מדבריו דפרישת הכה"ג הוי דין בעבודת היום שמפרישו כדי להכינו לעבודת יוה"כ.

ובין אם אמרי' דעיקר תכלית הפרישה היא כדי לחכנו לעבודה וכמו שהסברנו ע"פ דברי הראב"ד הנ"ל, או דמכינו ע"י זה שנעשה לכה"ג המיוחד לעבודת יוה"כ (ולא רק לחכנו בעבודה), לכא' הוי דין בעבודת היום עצמה.

אבל לפי ר"ל לכא' אין הפרישה דין בעבודת היום כלל, אלא הוי דין בביאת מקדש וכניסה למקום שכינה, וכלשון הגמ' (ג): "זה בנה אב שכל הנכנס במחנה שכינה טעון פרישת ששה וכו'".

(ב) מעלה בעבודה: אולי אפשר לבאר נמי עפ"ז דאיכא נ"מ אם ע"י הפרישה איכא מעלה בעבודת היום. שהרי עיין בתו"י (ב. ד"ה שמא) שכתבו דאע"פ דמתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע פסול בכה"ג, לא היו מתקינין לשני אשה אחרת משום דלא מעכבא. והיינו דאע"פ דמדכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו" דבעי' כה"ג נשוי לעבוד ביוה"כ, מ"מ דעת התו"י דאינו מעכב, וכיון דלא מעכב אין מתקינין להשני אשה אחרת, וכמו שמצינו בגמ' (ג): דמכיון שאין הפרישה מעכבת אין מפרישין זה השני. אבל עיין בגבורת ארי (ב). שכתב דאולי אפשר לחלק,

¹ וע"פ דברי הראב"ד לכא' אפשר ליישב קושית הגבוא"א (ה), שכתב רש"י שם (ד"ה ירבו שבעה) דכדי לחנך הכה"ג ע"י לבישת הבגדים צריך הוא ג"כ לעבוד בשמנה בגדים. והקשה הגבוא"א שם דאין לומדים כן מאהרן הכהן ששם לא היה עובד כלל אלא משה רבינו שמש ככהן בימי המלואים? ותרצו האחרונים ע"פ דברי הראב"ד דמבואר מדבריו דבאמת שימש אהרן נמי בימי המלואים וכנ"ל.

דלגבי דין פרישה מכיון דאינו מעכב אין מפרישין השני משום שאין מעלה לעבודה הנעשית ע"י כה"ג שהופרש ז' ימים, ואין הפרישה אלא למצוה בעלמא. משא"כ לגבי דין "ביתו זו אשתו" דאיכא מעלה לעבודה הנעשית בכה"ג הנשוי (וכלשון התוס' ב. ד"ה וחכ"א "דכפרת כל ישראל תלויה בזה") אפשר דאע"פ שאינו מעכב, מתקינין אשה אחרת לכהן השני נמי.

ועיין בספר מנחת אברהם (יומא חלק א' עמ' ה'-ו') שתירץ ע"פ סברא זו מה שהקשה השואל להגר"ח (חדושי הגר"ח על הש"ס יומא ב.). מ"ש דין "איש עתי" בשילוח השעיר לעזאזל מדין כה"ג המופרש, שהרי מבואר בגמ' (סו:): דאמר' "עתי – אפי' בטומאה" דהיינו משום מעלת "איש עתי" המוליך שעיר המשתלח יכול ליכנס לעזרה בטומאה, משא"כ בנטמא הכה"ג שהופרש ז' ימים לא אמר' דמעלת כה"ג ההופרש דוחה טומאה (עיי"ש מה שתרץ הגר"ח בזה). וע"פ הגבוא"א הנ"ל תירץ דאפשר דמה שמזומן השליח הזה דוקא לשילוח השעיר הוי מעלה בעבודת השעיר המשתלח ולכן חשוב לדחות את הטומאה, משא"כ בפרישת הכה"ג דלא חשיב כמעלה כלל בעבודה אלא מצות פרישה בעלמא, ולכן אין לדחות את הטומאה בשביל כך.

ואולי השאלה הנ"ל אם הפרישה חשיב כמעלה בעבודת היום עצמה תלויה במח' ר' יוחנן ור"ל, דלפי ר' יוחנן דתכלית הפרישה היא כדי לחנכו ולהכינו לעבודה, אפשר דאיכא מעלה לעבודת היום כשנעשית ע"י כה"ג שהופרש והוכן לכך. משא"כ לפי ר"ל שהפרישה אינה אלא משום כניסתו למקום שכינה, ולכא' אינה מעלה בעבודת היום כלל דהוי מדיני ביאת המקדש ולא בדיני עבודת היום וכנ"ל.

ועיין עוד בגבורת ארי (ג: ד"ה אף) שהקשה דלכא' מסקנת הגמ' (ו.) היא דמפרישין הכה"ג בליל צום גדליה (ג' תשרי) ולא קודם לכן, וא"כ ק"ק דא"א לצמצם ולהפרישו מיד בתחילת הלילה, וא"כ חסר כאן קצת בד' ימי פרישה. ועיין שם שתירץ דבפרישת הכה"ג הלילה הולכת אחר היום כמו בקדשים, ולכן התחלת הז' ימים היא ביום ג' תשרי, ובליל יוה"כ נמי היה הכה"ג נמי בבית המקדש (כדמבואר במשנה יח:): וע"י זה היה משלים ז' ימים שלמים. ועיי"ש שהסביר "הילכך פרישה דמילואים

ודיוה"כ דדמי לקדשים דהא פרישות אלו לצורך הקרבה היו לילה הולכת אחר היום כגוף הקדשים. "ולכא' מבואר כנ"ל דאם לומדים ממלואים הפרישה חשובה כמעלה בעבודת היום דהוי לצורך ההקרבה, דע"י הפרישה מכין את עצמו להיות ראוי לעבודת היום, ולכן הלילה הולכת אחר היום כמו בגוף הקדשים. משא"כ לר"ל דלכא' אין הפרישה לצורך העבודה כלל אלא דין בכניסה למחנה שכינה, וא"כ לכא' היום הולך אחר הלילה דאין זה דין בקדשים וכנ"ל.² [ועיין גבו"א שם שתרץ לריש לקיש דכיון דיום זה אינו אלא משום טומאת ביתו, נמצא דסגי במקצת יום השביעי משום דבועל נדה לאו כנדה וטובל ביום וא"כ לא בעי' ז' ימים שלמים.]

ועיין עוד ברש"י (ב. ד"ה שבעת) שכתב "שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כהן גדול – שכל עבודת יוה"כ אינה כשירה אלא בו וכו'". והקשו האחרונים מדוע הוסיף רש"י כאן לבאר דכל עבודת היום אינן כשרות אלא בו. ועיין במרומי שדה (שם) שהסביר דהיה פשוט לרש"י דאם היו שאר הכהנים עובדים ביוה"כ, אלו הכהנים נמי היו צריכים הפרשה משום דבזה איכא מעלה לעבודת היום, ולכן פירש רש"י דכל עבודות היום אינן כשרות אלא בו ולכן רק צריכים להפריש הכה"ג שרק הוא עובד. ולכא' סברא זו שייך דוקא לר' יוחנן דהוי דין בעבודת יוה"כ, אבל לפי ר"ל דאינה אלא דין בפרישה משום כניסה למחנה שכינה, ודאי שייך רק בכה"ג שהרי רק הוא נכנס לפני ולפנים.

ג) אין ישיבה בעזרה: ועוד מצינו נ"מ אם הפרישה חשיב כצורך העבודה לגבי דין אין ישיבה בעזרה, שהרי עיין ברש"י (ו.) שכתב דודאי לשכת פרהדרין אינה בעזרה, שהרי אין ישיבה בעזרה וא"כ א"א שיהיה

² והעיר לי הגה"ר מיכאל רוזנצוויג דהיה אפשר לומר דאפי' לר"ל חשיב כ"קדשים" לענין לילה הולך אחר היום משום דהוי דין בכניסה למקדש, אבל מלשון הגבו"א משמע דרק משום דהוי צורך "ההקרבה" חשיב כקדשים לענין דין זה נמי. ועוד לכא' לפי ר"ל אינו דין במקדש כלל אלא דהוי דין במחנה שכינה, אלא דלמעשה מחנה שכינה היא במקדש. אבל העיר לי דאם אמרי' כדברי הרמב"ן ריש פרשת תרומה דהמקדש חשיב כהמשך השראת השכינה דמעמד הר סיני אפשר ד"מחנה שכינה" היינו המקדש עצמו ומה שמכין את עצמו לצורך ההכנסה חשיב כדין בביאת מקדש דוקא, וא"כ היה אפשר לומר דחשיב כ"קדשים" לענין מה שלילה הולכת אחר היום.

הכה"ג שם כל ז' ימי הפרישה בעמידה, וכן כתבו התוס' ב(ח:) דלא היתה בנויה בקדש דא"כ איך היה ישן שם. [ועיין בתו"י (ו.) שדן בזה, ובתוס' (סוכה מג:), ועיין עוד בגבו"א (ג:) שהאריך בזה.] ועיין בתוס' (כה.) ד"ה (אין) שכתבו דאע"פ דאין ישיבה בעזרה, יכולים הכהנים לישיב בשעת אכילת קדשים משום דהנ"מ לדברים דלאו צורך עבודה, אבל אכילה צורך עבודה היא דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים מישראל שרי." (וע"ע שם שתרצו דאפי' לצורך עבודה אסור לישיב, ורק מותר לאכל בישיבה משום דכתיב "למשחה – לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים" והיינו מיושב, והוי דין באכילת קדשים דצריך להיות דוקא בישיבה.) ומבואר מדבריהם דאע"פ דמותר לישיב בעזרה לכל מה שהיא לצורך העבודה, מ"מ א"א להפריש הכה"ג למקום הקדוש בקדושת עזרה משום דאין ישיבה בעזרה – ומשמע דפרישת הכה"ג לא חשיב כצורך העבודה, וכמו שהסברנו לעיל בדעת ר"ל.

אבל עיין בראב"ד (תמיד ל.) שהביא בשם הר"ש סברא הנ"ל דכל שהיא לצורך עבודה מותר לישיב בעזרה, ומשמע מדבריו דקאי נמי אפרישת הכה"ג לצורך עבודת יוה"כ – ומבואר כנ"ל בדעת ר' יוחנן דפרישת כה"ג הוי הכנה לצורך עבודת היום. (ועי"ש בדבריו דאפשר דלא קאי סברא זו על פרישת כה"ג ועדיין צ"ע. והראב"ד בעצמו סובר דלשכת פרהדרין היתה בעזרה אלא דכל היכא דלא אפשר בלא"ה מותר לישיב בעזרה, ולכן מכיון שצריך לשהות שם כל ז' ימים כמו במלאוים אין איסור ישיבה בעזרה כלל.)³

ד) על מי מוטל מצות הפרישה: עוד יש לחקור בדין פרישת כה"ג, על מי מוטל החיוב פרישה, דאפשר דחל על הצבור והב"ד להפרישו, או על הכה"ג דמחוייב להפריש את עצמו. ולכא' אפשר לומר דתלוי במח' ר' יוחנן ור"ל, דאם לומדים ממלואים לכא' החיוב חל על הב"ד העומדים במקום משה רבינו, שהרי בפרשת המלואים כתיב (ויקרא ח:ב) "קח את אהרן"

³ ואפי' לפי התוס' אפשר לומר דסוברים דלפי ר' יוחנן הפרישה הוי כהנה וצורך העבודה, אלא דלא חשיב כצורך עבודה עד כדי כך דמותר לישיב בעזרה בשבילה כמו באכילת קדשי קדשים דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.

דמוטל על משה רבינו לעשות סדר המלוואים לאהרן ובניו. ולכא' מסתבר לפי הנ"ל דכיון דהוי דין בעבודת יוה"כ (דהוי כהונה לעבודה וע"י זה איכא מעלה בעבודת היום עצמה) לכא' חל החיוב על כל ישראל (כמו מצות עבודת היום דחל על הצבור כדמבואר ברמב"ם סה"מ מ"ע מ"ט) כדי לקיים מצות העבודה כראוי. אבל לפי ר"ל דהוי דין בכניסה למחנה שכינה לכא' חל החיוב על אהרן עצמו, דאינה תנאי בסדר העבודה כלל אלא במה שהוא בעצמו נכנס לפני ולפנים. [ולכא' מדוייק מלשון המשנה דב"ד "היו מפרישין אותו", שהרי כתיב בלשון הפעיל דהיינו שגורמים לכה"ג להיות פרוש, ולכא' היינו הב"ד שמפרישין אותו, כדמצינו במשנה (יח): "מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה" ומשמע שקודם לכן היה ברשות זקני הב"ד, ולכא' היינו משום שהם הפרישו אותו ללשכת פרהדרין וכנ"ל].

ה) זמן הפרישה: מבואר בגמ' (ו.) דמפרישין כה"ג דוקא ללשכת פרהדרין (חוץ מביתו ואין אשתו באה עמו) משום חשש "שמא יבא על אשתו ותמצא ספק נדה" ויטמא ז' ימים כבועל נדה ולא יוכל לעבוד ביוה"כ. והקשה הגבורת ארי (ג: ד"ה אף) דלמ"ד דלשכת פרהדרין היתה בנויה בקדש (וכן היא דעת הגבו"א שם מכיון דלומדים ממלוואים), א"כ לכא' צריך לפרש מאשתו יד' יום קודם יוה"כ, שמא יבא על אשתו ותמצא ספק נדה ולא יוכל ליכנס ללשכת פרהדרין בטומאה. והובא בשם הגר"מ הלוי דבאמת אין חשש שמא תמצא אשתו ספק נדה דלכא' הוי חשש רחוק, אלא דהדין פרישה היא להפריש מכל צד וחשש טומאה שאפשר שיפסלנו מהעבודה, ולכן חשש זה אינו המחייב למצות פרישה אלא דכך היא גדר מצות פרישה, להיות מופרש מכל צד טומאה דאפשר לפוסלו לעבודה. ומשו"ה אינו צריך להפריש מאשתו ז' ימים קודם הפרישה שהרי אין כאן חשש טומאה ממש, אלא דמצות פרישה להיות מופרש בתכלית הדקוק מכל צד טומאה.⁴

⁴ עיין בספר מנחת אברהם (יומא חלק א' עמ' מא') שהביא דברי הגר"מ בזה, וז"ל שם "וא"כ י"ל דכן הוא המצות פרישה ז' ימים, וכיון דאין החשש דשמא תמצא נדה הוא המחייב הפרישה אלא דכן הוא הגדר של פרישה מכל צד של טומאה, מיושב קושית הגבו"א דמשום הקיום מצות פרישה לעזרה עצמה ליכא האי חששא ושפיר מתקיים המצוה פרישה בעזרה ז' ימים."

ואפשר דהיינו כמו שהסברנו לעיל בדעת ר' יוחנן, דעיקר מצות הפרשה הוא כדי להיות מוכן בתכלית ההכנה לעבודת היום, ולכן גדר המצוה הוא להיות מופרש מכל טומאה שאפשר לפסלו מעבודת היום, וכך היא הכנתו לעבודת היום.⁵

⁵ ואולי ע"פ זה אפשר להסביר דעת הרמב"ם (עבודת יוה"כ א: ד) דמזין על הכה"ג מאפר פרה בשלישי ושביעי, אע"פ שלומדים ממלואים שהיה מזה עליו בכל יום (ונכנס מים תחת דם כדאיתא בגמ' ד.). ואפשר כנ"ל דגדר מצות הפרשה הוא להיות טהור מכל צד טומאה ולכן נשתנה החיוב פרישה לאחר שנתנה פרשת פרה אדומה לטהרו מטומאת מת כל שאפשר כדי להיות מוכן בתכלית הדקוק לצורך עבודת היום. ועיין בגמ' לקמן (יד.) דמבואר במשנה שם שהיה עובד הכה"ג בז' ימים אלו כדי להרגילו בעבודה, והיינו שלא כר"ע שסובר דטהור שהזה עליו נטמא (דכיון דרק איכא חשש שהוא טמא א"א לעבוד דמסתמא היה טהור ונטמא ע"י הזאת מי חטאת), ומשמע דלמ"ד דטהור שהזה עליו טהור מובן. והקשו האחרונים מדוע אינו נטמא מדין נוגע במי חטאת, ועיין בדברי יחזקאל (סימן י"ד) שדן בזה באירכות דכל שנחשב כמעשה הזאה לא שייך טומאת "נוגע" במי חטאת, ועי"ש בדעת הרמב"ם דרק חשיב כמעשה הזאה במקום דאיכא דין וחייב הזאה. ולכא' לפי הנ"ל אפשר דהזאות בימי פרישה נידונין כהזאה גמורה, ולכן לא נטמא מדין נוגע במי חטאת.